

JERNEJ ZUPANČIČ

SLOVENCİ NA MADŽARSKEM

1. UVOD

Med slovenskim avtohtonim prebivalstvom zasedajo Porabski Slovenci posebno mesto, ki izhaja iz polstolerne izoliranosti od etničnih, jezikovnih in kulturnih procesov večine slovenskega naroda. Brez dvoma je življenje za železno zaveso vtisnilo pokrajini in ljudem močan pečat, ki kot pretežno negativna dediščina v gospodarski, socialni in demografski strukturi usmerja nadaljnji razvoj te slovenske skupnosti v zamejstvu. Raven pravnega varstva Porabskih Slovencev je sicer sorazmerno visoka, dejanski etnični procesi pa kažejo odločno negativne tendence. Ta skupnost je etnično močno ogrožena.

Dosedanje razprave o Slovencih na Madžarskem so se osredotočale skoraj izključno zgolj na Slovensko Porabje oziroma na območje avtohtone poselitve. Podobno je bilo sicer tudi pri npr. Slovencih v Avstriji ali v Italiji. Zato se je razseljeni del avtohtonih skupnosti pogosto znašel v nekem statističnem vakuumu in nerazpoznavnosti. Bile so skoraj prezrte v študijah, še bolj pa v politični, gospodarski in kulturni podpori. Le redke študije so omenjale tudi prisotnost slovenskega prebivalstva v drugih predelih zunaj območja tradicionalne poselitve. Prispevek skuša opozoriti na celovitost slovenske populacije na Madžarskem, ki jo poleg avtohtone manjšine sestavljajo tudi preseljeni Porabski Slovenci ter slovensko prebivalstvo, ki se je na madžarsko priselilo od drugod ali pa je obstajalo kot neterminitorialna avtohtona skupnost. Tem se je treba posvetiti ne zaradi nostalgije po izgubljenem ali celo pozabljenem delu slovenskega naroda, temveč predvsem zaradi funkcij, ki jih lahko take razpršene skupnosti opravljajo v pogojih informacijske družbe in komunikacijskih možnosti, ki jih nudi pravni, politični, gospodarski in kulturni okvir združene Evrope.

Koncept enotne in celovite znanstvene obravnave slovenskega prebivalstva nikakor ne zanika ključnega pomena avtohtonih manjšin, ki tudi teritorialno zaokrožajo t.i. slovenski kulturni prostor. Poudariti hočemo predvsem mobilnost tudi manjšinskega prebivalstva in torej neke vrste preseiganja prostorske omejenosti »kulturnega prostora«. Slednjič je prav območje tradicionalne, avtohtone poselitve najpomembnejše izhodišče, v smislu identitete pa še neke vrste »mitični« prostor, s katerim se istovetijo razseljeni pripadniki avtohtonih manjšin tudi v drugi

generaciji, ko s t.i. »izvornim« prostorom nimajo nobene funkcionalne povezave več. Slednjič ostane znanosti, še bolj pa kulturi in politiki najpomembnejše vprašanje: kako čimbolje povezati pripadnike slovenskega naroda in kulture in tako – ne glede na razdalje, politično in svetovnonazorsko usmeritev, gospodarsko moč in odtenke vsebine narodne (in regionalnih) identitet – v funkcionalno celoto slovenskega naroda.

Najprej je treba vedeti, s kakšnim številom in strukturo razpolagajo Slovenci na Madžarskem.

Slovenci živijo kot avtohtona narodna manjšina v Porabju, ki upravno spada pod Železno županijo (Vas megye). Njihovo poselitveno ozemlje obsega skrajni jugozahodni del Madžarske, stisnjen ob tromejo med Avstrijo in Slovenijo. Poleg tega živijo Slovenci razseljeni tudi drugod po Madžarskem: v Budimpešti, v županiji Győr -Moson- Sopron- in v okolici Taranya v Šomodski županiji (Somogy megye). Slovensko Porabje meri okrog 100 km² in obsega območje sedmih (prej dvetih) vasi ter mesta Monošter. V naselju Kétyölgy (Dve dolini) sta združeni dve vasi: Verica in Ritkarovci. V osemdesetih letih so Monoštru priključili Slovensko ves. Slovenske vasi so imele na začetku 19. stoletja tudi nemško manjšino (največ v Dolnjem Seniku - okrog tretjine), to je okrog 8 % (Naši onstran meje. 1933). V okolici Monoštra še sedaj živi poleg Madžarov tudi nekaj Nemcev. Ime "Porabje" in "Porabski Slovenci" se je uveljavilo po drugi svetovni vojni. Prej so jih imenovali "Rabski Slovenci" ali pa skupaj z ostalimi Prekmurci »Ogrski Slovenci«. V madžarskem tisku je bil uveljavljen izraz "Vendvidék", ki je pred Trianonsko pogodbo označeval celotno Prekmurje in Porabje. Tudi uradna statistika je Slovence označevala za Vende. Vendska teorija je tako madžarska inačica bolj znane "Vindišarske teorije", razširjene v Avstriji. Skupino Slovencev s prekmurjskim narečjem so imeli za Madžare, ki govorijo "vendsko" (Kacin - Wohinz, 1974, 176-177). Izraz "Vend" se je pri statističnih popisih obdržal do leta 1981; tedaj je županijski sver Železne županije s posebnim odlokom odpravil izraz "Vend" in uvedel naziv "Slovenec" (Olas, 1991).

Naselitveno ozemlje Slovencev je bilo v prejšnjih stoletjih znatno širše in je obsegalo še 10 vasi na današnjem Gradiščanskem, ki so bile kasneje germanizirane in po Trianonski pogodbi leta 1920 priključene Avstriji. Po navedbah nekaterih raziskovalcev je bilo okrog leta 1270 v Őrségu (Stražna pokrajina) v 18 vaseh še vsaj četrtnina Slovencev. Na nekdanjo slovensko prisotnost opozarjajo krajevna imena slovenskega izvora. Izven Slovenskega Porabja so prebivali Slovenci strnjeno še v Šomodski županiji (Somogy megye), predvsem okrog Taranya, kamor so se naselili v 17. stoletju. V 19. stoletju je bilo na omenjenem območju še vsaj 16 naselij s slovenskim prebivalstvom. V začetku 20. stoletja so bili Slovenci naseljeni tudi v Monoštru in okolici (Trošče, Mala vas, Čretnik, Žida) in v Farkašovcih. Danes so te vasi že madžarizirane (Kozar - Mukič, 1984).

Približno 200 let po naselitvi je prišlo območje pod frankovsko nadoblast. V 9. stoletju je bilo del Pribinove in pozneje Kocljeve kneževine, ki je segala na jug do Drave. Leta 1183 je bil ustanovljen cistercijski samostan v Monoštru, ki je naseljeval kmete - Slovence iz Prekmurja. Podobno je ravnal tudi fevdalec Batthyany, ki je imel svojo posest na območju Gornjega in Dolnjega Senika, Verice in Ritkarovcev. Madžari so oblikovali obrambni pas, katerega prebivalci so imeli nekaj posebnih pravic. V dobi turških vpadov so Turki zavzeli večji del današnje Madžarske. Porabje je bilo prav na meji in zato izpostavljeno roparskim turškim vpadom. Leta 1664 so bili Turki pri Modincih (Mogersdorf) pri Monoštru hudo poraženi (Kozar - Mukič, 1984).

Sredi šestnajstega stoletja se je protestantizem razširil tudi na Madžarskem. V Porabje je prišlo nekaj Trubarjevih in Dalmatinovih knjig. Kasneje so prekmurški protestanti sami poskrbeli za svojo književnost. Narodno gibanje je v 19. stoletju je bilo v primerjavi z razvojem v drugih slovenskih pokrajinah razmeroma šibko. Načrtna madžarizacija je v 19. stoletju ob pomoči uprave in šolstva postopoma krčila slovensko populacijo. Madžarske oblasti so preprečevale razvoj slovenskega šolstva in celo širjenje slovenskih knjig (npr. od Mohorjeve družbe) (Pahor, 1976). Po razpadu Habsburške monarhije po prvi svetovni vojni so 26. 7. 1921 s Trianonsko mirovno pogodbo med Madžarsko ter antantnimi silami določili današnjo mejno črto. Pričel se je ločen gospodarski, politični, kulturni in narodnostni razvoj Prekmurja in Porabja. Kleklov načrt samostojne Slovenske krajine (Prekmurja s Porabjem vred) se ni posrečil. Do sprememb ni prišlo niti po drugi svetovni vojni, čeprav je bilo napisanih več zahtev po priključitvi Porabja Sloveniji. Resolucija Informbiroja leta 1948 je imela za maloštevilno slovensko skupnost v Porabju katastrofalne posledice. Zatrla je skromen začetek manjšinskega šolstva, nasilno razselila precej Slovencev širom po Madžarski in za nekaj desetletij skoraj hermetično zaprla državno mejo. Socialistično gospodarstvo in družbena ureditev ni dopuščala skoraj nobene iniciative in šele spremenjena ustava leta 1972 je dala manjšini vsaj formalno varstvo in možnost rabe slovenščine (Madžari in Slovenci, 1987). Slovincem formalno zagotavlja manjšinske pravice tudi nova madžarska ustava iz leta 1989 (Sporazum..., 1992, Ethnic minorities in Slovenia, 1994) in Zakon o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (1993).

2. METODOLOŠKE OPOMBE:

Proučevanje Slovencev na Madžarskem nudi zanimiv metodološki izziv. Pri proučevanju številčnosti in strukture manjšin so raziskovalci dostikrat soočeni s pomanjkanjem primernih podatkov. Pri Slovincih na Madžarskem pa imamo za daljše časovno obdobje kar tri popisne kriterije: po maternem jeziku, po narod-

ni pripadnosti ter po znanju jezika. Pri tem nikakor ne gre zametovati vpliva popisovalcev ter njihovega individualnega razumevanja popisnih meril na eni ter družbene klime, bolje rečeno ravni odnosov večine do manjšine, na drugi strani. Oboje namreč lahko močno spremeni etnično podobo v določenih območjih. Vprašanje popisnih meril, načina in metodologije popisa je zelo podrobno proučen za primer Slovencev na avstrijskem Koroškem (glej Klemenčič, 1990 in Grafenauer, 1990). Klemenčič jim upravičeno pripisuje manipulativni značaj. Vendar je po drugi strani jasno, da so tudi ti, čeprav metodološko včasih celo sporni podatki, vendarle pomemben vir informacij, ki lahko po kritičnem pretresu ter primerjavi z nekaterimi terenskimi metodami dela lahko prinese bolj jasno sliko številčnosti, strukture in načina poselitve izbrane etnične skupnosti. V avstrijskem primeru smo tako lahko določili nov način in območja poselitve. Popisni kriterij »občevalnega jezika« se je pokazal sicer kot strog, ki zajame približno tretjino dejanske slovenske populacije. Tako smo tudi s pomočjo popisnih podatkov ugotovili nova jedra slovenske poselitve ter znaten delež »razpršene« manjšine (Zupančič, 1999).

Tudi pri Slovencih na Madžarskem moremo ugotoviti opazen delež prostorsko razpršenih. Porabski Slovenci so torej samo največji, najbolj prepoznaven, znan in proučen del slovenske skupnosti v tej državi. O tej »drugi« razsežnosti vemo zelo malo (Zupančič, 1998). Predvsem primanjkuje obširnejših terenskih raziskav, s pomočjo katerih bi lahko kritično pretresli tri popisne kategorije. Vendar je za prvo rabo in določitev vsaj okvirnih številčnih, strukturnih in prostorskih razmerij o Slovencih na Madžarskem vendarle dovolj. Kriterij maternega jezika je po prepričanju vidnih raziskovalcev s tega področja (Klemenčič, 1999) še najprimernejši oziroma najbolj objektivni. Praviloma ga interpretirajo kot jezik primarne komunikacije (Susič, Sedmak, 1983), vendar ni izključena tudi razlaga o etničnem poreklu; popisovalci bi se v tem primeru ravnali po etničnem poreklu matere ali staršev.

Kriterij narodne pripadnosti sodi med najpogosteje uporabljene. Je metodološko jasen: osebe se subjektivno opredelijo k določeni narodni oziroma etnični skupnosti. Na socializacijo v tujem okolju močno vplivajo različni dejavniki iz okolja, ki utegnejo močno oslabiti zavest in tudi objektivne elemente narodne identitete, zato se posebej v pogojih razpršenosti mnogi opredelijo po svojem etničnem in kulturnem okolju in ne po poreklu, čeprav so še vedno nosilci objektivnih elementov izvirne etnije. Manjšinci živijo manjšinsko življenje (npr. v šolstvu, politiki, kulturi itd. in so celo njeni nosilci), a se k manjšini subjektivno ne prištevajo. S tem pojavom so soočeni tudi Slovenci v Porabju, po rezultatih zadnjega popisa 1990 v Monoštru ni Slovencev, čeprav živi tam kar nekaj učiteljev in kulturnih delavcev (Olas, 1991). Utemeljeno je mogoče domnevati, da je še več podobnih primerov v mešanih družinah ter pri Slovencih, razpršenih po vsej Ma-

džarski. Ta pojav pogostejši v območjih in obdobjih močnejših pritiskov na manjšino. Uvodoma smo že opozorili na pojav »vendske« teorije kot poskus opredeljevanja Slovencev kot »posebnih« Madžarov »vendskega« jezika. Zgodbo o tem je zaključila madžarska uprava sama, posledice v zavesti pa so med prebivalstvom verjetno ostale.

Tretji kriterij, ki ga uporabljajo madžarski popisi, je znanje jezika. Na Madžarskem je mogoče največje število Slovencev ugotoviti prav na podlagi znanja slovenskega jezika pri popisu v vseh obdobjih. To gotovo preseneča, saj je številčno šibka slovenska skupnost na Madžarskem premalo prepoznavna, da bi sama po sebi motivirala učenje slovenščine. Obenem je posebno za pripadnike večinskega naroda ta kriterij najbolj enostaven instrument dokazovanja visoke stopnje etnične homogenosti. Če znanje jezika enačimo z narodno pripadnostjo, potem zlahka vključimo v etnični korpus tudi večino pripadnikov avtohtonih manjšin; pripadniki manjšin so skoraj v celoti dvojezični, zanesljivo pa obvladajo jezik večine. Pri Slovencih spričo njihove razpršenosti in maloštevilčnosti to ne more veljati. Najverjetneje je treba med osebami, ki so se pri popisu opredelile za znanje slovenščine in obenem ne navedle ostalih dveh kriterijev (maternega jezika, narodne pripadnosti) iskati osebe delno ali v celoti slovenskega etničnega porekla, ki zaradi družinskih ali / in poklicnih prilik izražajo določeno distanco do slovenstva, a ga v celoti nikakor ne odklanjajo. Glede na sorazmerno veliko število teh oseb v daljšem obdobju je treba poudariti precejšnjo etnokulturno raznolikost slovenskega prebivalstva na Madžarskem in tudi njihovo etnično vitalnost, v nasprotju z izrazitimi asimilacijskimi tendencami, značilnimi samo za Porabske Slovence. Bodo madžarski Slovenci postali nevidna, a dejavna slovenska skupnost?

3. ŠTEVILČNI RAZVOJ SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

3. 1. DEMOGRAFSKI IN ETNIČNI RAZVOJ SLOVENCEV V PORABJI

Periferni položaj Porabja je močno vplival na prebivalstveni razvoj območja. Podobno kot drugje v Slovenski krajini je bilo tudi za to območje značilna visoka rodnost. Po naravni poti je število prebivalstva hitro naraščalo. Zaradi agrarne prenaseljenosti, majhnih kmetijskih obratov in skromnih možnosti zaposlitve v nekmetijskih dejavnostih so se demografski viški prelivali v druga območja tedanje Habsburške monarhije ter v tujino. Porabje s Prekmurjem sodi med najbolj emigracijsko intenzivne slovenske pokrajine. Posebna oblika migracij je bilo sezonsko zaposlovanje, ki je zajelo predvsem t.i. »vški proletariat«, katerega število se je močno povečevalo predvsem v obdobju demografskega prehoda pred prvo

svetovno vojno. Sezonci iz Porabja so se usmerjali zlasti na različna kmečka dela na posestva na zahodnem Madžarskem. Sezonsko je bilo pomemben sestavni del načina življenja večjega dela kmečkega prebivalstva (Munda-Hirnök, 1992).

V demografskem razvoju Porabja ločimo tri značilne faze: fazo naraščanja števila prebivalstva v 19. stoletju, padec in ponovno naraščanje v obdobju med obema svetovnima vojnoma ter močno nazadovanje po drugi svetovni vojni. Ta tendenca je prisotna za vasi t.i. Slovenskega Porabja, medtem ko beleži mesto Monošter konstantno rast števila prebivalstva.

Pred prvo svetovno vojno je število prebivalstva konstantno naraščalo tako na vaseh kakor v Monoštru (v tabeli je mesto prikazano skupaj s pozneje vključenimi naselji Slovenska ves, Žida in Trošče). Zaradi visoke rodnosti in zmanjšujoče smrtnosti se je ob sorazmerno močnem izseljevanju število prebivalstva povečevalo do preloma stoletja, nato pa je zaradi izseljevanja nekoliko nazadovalo do prve svetovne vojne. Ta je na koncu prinesla nove državne meje in Porabje je postalo še bolj kot prej periferna pokrajina, ki ni mogla tekmovali z ostalimi območji na Madžarskem, kljub v povprečju višji rodnosti kot v državi. Vendar je močno agrarni značaj še zadržal zmerne tendence rasti vse do druge svetovne vojne. Obdobje po drugi svetovni vojni je treba označevati kot fazo demografskega praznjenja območja, ki sta ga prizadela tako slab gospodarski položaj ob leta 1949 nastali »železni zavesi« kakor tudi delna razselitev v času neposredno po drugi svetovni vojni in po resoluciji Informbiroja. Socialistični družbeni ustroj Porabja ni zaobšel s svojimi posledicami, čeprav je ta predel ohranil za Madžarsko precej ne navadno lastniško strukturo. Kolektivizacija kmečke zemlje v tem predelu skoraj ni bila izvedena in se je ohranila precej arhaična socialnoposestna struktura, ki danes zaradi svoje razdrobljenosti ni kos tržnim zahtevam Madžarske in Evrope.

Monošter se je razvijal kot lokalno središče, sprva zaradi svojih centralnih funkcij, kasneje pa predvsem zaradi industrije. Sedaj je najpomembnejši obrat avtomobilske industrije Opel. Industrializacija in zelo težke socialne razmere na kmetijah so povzročile pravo erozijo delovne sile in s tem predvsem mlajšega in boljše kvalificiranega prebivalstva. Povsem umestno je govoriti o praznjenju tega prostora in pričetku razpadanja kulturne pokrajine. K temu so precej prispevali tudi različni planski ukrepi madžarskih oblasti, ki so zaradi namočenosti (okrog 900 mm padavin letno) in slabe rodovitnosti spremenili Slovensko Porabje v gozdnato pokrajino (Olas, Munda-Hirnök, 1995).

Tabela 1: Gibanje števila prebivalstva v Porabju med leti 1869 in 1990

naselje / območje	1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1990
G. Senik	1169	1178	1283	1398	1456	1476	1497	1612	1603	1361	1212	1003	793
D. Senik	573	681	726	723	687	711	713	726	717	567	582	522	474
Sakalovci	464	460	630	680	558	579	579	642	655	549	529	480	414
Stevanovci	830	766	833	898	753	777	779	779	794	710	629	533	465
Dve dolini	345	398	423	431	399	400	390	385	369	319	303	232	166
Andovci	292	311	340	364	288	281	259	263	253	200	150	104	79
SKUPAJ	3673	3794	4235	4494	4141	4224	4217	4407	4391	3706	3405	2874	2391
Monošter	4384	4945	5660	6860	7547	7648	8119	8512	8109	7933	8255	8914	8983
SKUPAJ	8057	8739	9895	11364	11688	11872	12336	12919	12500	11639	11660	11788	11374

Vir: 1990. Évi Népszámlálás. 20. Vas megye adatai

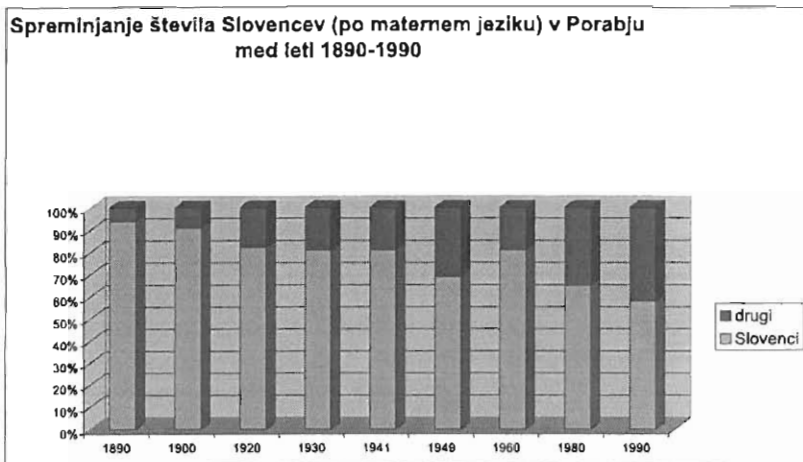
Opombe: naselji Verice in Rutarovci so šteti kot Dve Dolini (Kétvölgy)

naselje Otkovci je prišteto k Stevanovcem

Monoštru so pršteeta naselja Slovenska ves, Trošče in Žida

Številčni razvoj Slovencev v Porabju je zato treba gledati tako v luči demografskih sprememb kot skozi prizmo etničnih procesov. Porabski Slovenci so značilen primer narodne skupnosti, ki je zaradi sorazmerne izoliranosti od političnih in kulturnih tokov pri glavnini slovenskega naroda doživljala poseben razvoj. Primerjamo jih lahko s Slovenci v Ziljski dolini, v Reziji ter Beneški Sloveniji. Vendar omenjeni trije primeri niso nikjer razvili svojega narečnega knjižnega jezika, medtem ko je imela prekmurska protestantska in pozneje tudi katoliška književnost močne posledice. Izoblikovala je razmeroma čvrsto, a močno regionalno obarvano narodno identiteto.

Po leta 1921 oblikovani Trianonski meji je Porabje ostalo na Madžarskem, ločeno od ostalih predelov slovenske poselitve, torej še preden se je družbena modernizacija zares pričela. Tako je jezik kot najpomembnejši atribut narodne pripadnosti ohranil precej arhaične oblike kmečke družbe in ni imel pravih priložnosti razviti tudi drugih oblik jezikovne komunikativnosti in se ne ustrezno modernizirati. Zaradi tega je spremljanje medijev iz Slovenije za znaten del prebivalstva še vedno nekoliko težavno (Munda-Hirnök, 1995, Munda-Hirnök, 1996). Zato so – podobno kot v Beneški Sloveniji v Italiji – bolje sprejeti časopisi oziroma mediji v narečju (Sukič, 1992). Asimilacija je zato tembolj uspešna, saj se zgolj na narečje in pretežno lokalno – regionalno zavest oprta identiteta težko upira učinkovitim asimilacijskim pritiskom, ki jih prinaša proces socializacije. Zunaj domačega okolja ima slovenščina premajhen vpliv, zato se zlasti šolajoča mladina hitreje oprime na različnih ravneh dostopne in zaradi modernosti privlačne madžarščine. Nazadovanje števila slovenskega prebivalstva po vseh treh popisnih kriterijih je zato logična posledica teh procesov posebej v območjih intenzivnejših prostorskih, družbenih in gospodarskih sprememb. Zato ne čudijo navedbe v tabelah, da je delež slovenskega prebivalstva v sto letih nazadoval od okrog 95 % na sedanje tri petine.

Uvodoma smo že omenili precej obsežnejše območje avtohtone slovenske poselitve v Porabju in Őrségu. Priložena tabela kaže nekaj teh podatkov tudi za danes že povsem madžarizirana naselja okrog Monoštra, ki so izkazovali slovensko manjšino še vse do popisa 1980 (Farkašovci, Trošče, Žida, Čretnik). Manj znani pa so podatki popisa iz leta 1900 za 10 vasi na današnjem Gradiščanskem v Avstriji. Naselje Borinje ni izkazovalo slovenske prisotnosti. Naselja so imela tedaj po nekaj deset Slovencev, ki statistično niso izkazani ne prej ne pozneje.

Tabela 2: Število Slovencev v Porabju med leti 1890 - 1990 po narodni pripadnosti

Naselje	1890	1900	1920	1930	1941	1949	1960	1980	1990
Gornji Senik	1214	1340	1407	1417	1359	1500	1235	825	701
Dolnji Senik	449	425	149	488	245	199	164	149	186
Sakalovci	597	652	489	485	511	129	386	243	296
Verice	205	216	176	172	182	170			
Ritkarovci	164	199	224	215	202	186			
Dve dolini							302	210	143
Andovci	330	353	279	248	259	244	172	92	62
Otkovci	276	287	246	249					
Števanovci	528	573	471	476	707	624	601	400	368
Slovenska ves	684	841	725	759	774	501	539	398	
Monošter	46	66	97	83	79	45	157	295	
Žida	12	11	52	22		1	1	1	
Farkašovci	42	42	21	10	9	22	22	13	
Čretnik		3	3	1	2	1	1	3	
Trošče		10	2	1					
Dobra		15							
Modincev		20							
Zenavci		58							
Št. Martin		34							
Stankovci		46							
sv. Križ		49							
Velika		10							
Kradanovci							4		
Grice		11							
SKUPAJ	6542	5261	4341	4626	4329	3607	3584	2629	1756

Opombe: Slovenska ves in Žida sta od 1983 združeni z Monošтром, Trošče pa od leta 1950

Otkovci so od 1937 združeni s Ševanovci

Verice in Ritkarovci so od 1950 združeni v Dve dolini (že 1944-46 sta bili združeni v Vashegyaljo, 1946-50 ločeni v Ritkarovce in Vashegyaljo (Verice))

Nekateri starejši zapisi govore o 11000 Slovenceh, od katerih jih je bilo okrog 8000 v Železni županiji in 2000 v Županiji Zala (Erjavec, 1940, 20-21). Pri tem gre za slovenske ocene, ki skušajo očitno ugotoviti čim večje število Slovencev.

3. 2. NOVA NASELITVENA OBMOČJA SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Najpomembnejša novost pa je vsekakor navedba o številu slovenskega prebivalstva tudi zunaj območja avtohtone poselitve. Tudi starejši popisi (resda bolj sporadično) omenjajo kar opazno število Slovencev, ki jih glede na značilnosti poselitve ne moremo uvrščati med »porabske« Slovence. Tako jih je bilo že leta 1900 skoraj 3000.

Razseljevanje Slovencev iz Porabja in Prekmurja je torej že relativno star proces, ki je do sedaj ohranil bistveno več slovenskega etnosa, kot smo bili prepričani doslej. Od popisa do popisa je število po posameznih popisnih kriterijih sicer precej nihalo, vendar je evidentno, da se od petine do tretjine Slovencev nahaja v različnih predelih Madžarske. Tja so se izselili še v času nekdanje monarhije, sprva kot sezonce ali zaradi različnih poklicnih dolžnosti (kar dokazuje sorazmerno velika razpršenost po madžarskih županijah). Močnejše razseljevanje je sledilo zlasti v obdobju po drugi svetovni vojni, kjer pa je treba omeniti dva tipa: prebivalce, ki so jih madžarske oblasti izselile iz Porabja v času takoj po Informbiroju leta 1948 ter poznejše predvsem ekonomske migrante, ki so zapustili Porabje zaradi dela, izobraževanja in drugih razlogov. Med prvimi je treba gotovo iskati nekoliko bolj narodno osveščen del, saj je tedaj zunaj Porabja skoraj 3000 oseb slovenskega jezika. Politični pritisk na nemadžarsko prebivalstvo se kaže tudi v številu oseb, ki znajo slovensko, a ga niso navedle kot svoj materin jezik. Po popisu 1949 jih je bilo skoraj 3500; tej številki se ni približal noben popis in prav to kaže, da je med temi treba iskati tiste, ki so zaradi strahu ali pa koristi nekoliko prikrili slovensko poreklo. Po drugi strani pa bi pričakovali, da bo število slovenskega prebivalstva po kateremkoli popisnem kriteriju manjše zaradi napetih političnih odnosov v tem obdobju, vendar je praktično med vsem popisi najvišje! Te posebnosti madžarskih popisov bo treba še podrobno proučiti.

Jedro slovenske poselitve na Madžarskem je t.i. Slovensko Porabje v Železni županiji, v katerem prebiva po slovenskih ocenah okrog 5000 Slovencev, popisni podatki pa jih izkazujejo od nad 5000 (znanje jezika) v štiridesetih in okrog 3000 v devedesetih letih, prek okrog 4000 po maternem jeziku v štiridesetih in slabih 3000 v devedesetih do manj kot 2000 po narodni pripadnosti. Nekatere navedbe

o večjem številu Slovencev po narodni pripadnosti (prim. Kozar-Mukič, 1998) je verjetno pomota in so tam navedeni podatki po maternem jeziku.

Zahodna Madžarska, kamor sodi sicer tudi Železna Županija, je drugo jedro prostorsko razpršenih Slovencev. Leta 1990 jih je bilo okrog 300 (znanje jezika) oziroma 150 (materni jezik). Prisotnost v tem območju je že tradicionalna, saj so se sem pogosto odseljevali zaradi dela.

Najpomembnejše jedro slovenske razpršene poselitve je območje osrednje Madžarske z Budimpešto. V štiridesetih letih je bilo tam nad 1000 oseb z znanjem slovenskega jezika, sedaj pa okrog 450. To je verjetno tudi najbolj intelektualiziran del slovenske skupnosti ter obenem precej pisan tudi po regionalnem poreklu. Vsekakor je treba šteti Budimpešto za pomembno jedro slovenske prisotnosti, ki sicer ni posebej vidna, utegne pa biti pomembna in celo vplivna zaradi svoje izobrazbene in socialne strukture ter mobilizacijskih možnosti v okviru madžarske družbe. Opaziti pa je tudi zanimivo podrobnost: skoraj ni razlike v številu oseb s slovenskim maternim jezikom in oseb slovenske narodne pripadnosti.

Tretje jedro razpršene slovenske populacije je v dveh županijah južne Madžarske: Šomodski županiji in Baranji. Prva izstopa tudi zaradi nekdanje, po novejših navedbah že izginule slovenske naselitve okrog Taranyja (glej Kozar-Mukič, 1984). Leta 1941 jih je bilo v obeh županijah še nad 1000 oseb z znanjem slovenskega jezika, a samo skromnih 19 oseb s slovensko narodno pripadnostjo. Velika večina jih je uvrščenih med osebe, ki znajo slovensko kot svoj drugi jezik. Leta 1990 je bilo le še okrog 200 oseb z znanjem slovenščine, toda 52 se jih je opredelilo za Slovence.

O četrtem razpršenem jedru pravzaprav ne moremo govoriti, kajti vzhodna polovica Madžarske je s Slovenci zelo redko naseljena. Vendar jih je popis leta 1949 izkazal 449 in leta 1990 še 269. Leta 1941 jih je bilo sorazmerno malo. Očitno je med temi treba iskati precej po drugi svetovni vojni razseljenih porabskih Slovencev, ki pa so se obdržali tudi v pogojih velike prostorske razpršenosti. Večji del oseb z znanjem slovenščine je navedla slovenščino kot drugi jezik.

Tabela 3: Število slovenskega prebivalstva na Madžarskem v obdobju 1941 - 1990 po znanju jezika, maternem jeziku in narodni pripadnosti. Pregled po županijah.

župa nija	1941	1941	1941	1941	1949	1949	1949	1949	1980	1980	1980	1980	1990	1990	1990	1990
	zna jezik	mate rni jezik	ni mate rni	naro dna prip.	zna jezik	mate rni jezik	ni mate rni	naro dna prip.	zna jezik	mate rni jezik	ni mate rni	naro dna prip.	zna jezik	mate rni jezik	ni mate rni	naro dna prip.
1	5192	4455	737	1945	5198	3704	1494	36	3362	2764	498	1565	2984	2252	732	1633
2	184	42	142	16	268	75	193	51	64	25	39	12	86	26	60	18
3	51	16	35	2	78	14	64	18	99	47	52	15	135	71	82	27
4	41	11	30	3	82	28	54	15	59	24	35	11	63	23	40	12
5	36	19	17	6	50	17	33	26	42	25	17	8	47	13	34	17
6	477	99	378	43	665	174	491	160	259	76	183	46	270	82	188	71
7	43	10	33	2	145	34	111	15	109	24	85	11	86	32	54	36
8	28	13	15	6	134	12	122	20	42	16	26	7	35	7	28	6
9	21	8	13	4	18	4	14	3	14	9	5	2	7	3	4	3
10	895	52	843	7	708	242	466	178	45	11	34	5	126	34	92	26
11	118	61	57	12	129	37	92	19	67	18	49	4	67	13	54	26
12	12	7	5	1	20	8	12	4	27	17	10	4	29	10	19	8
13	10	2	8	0	58	11	47	11	68	29	39	8	105	17	88	8
14	17	6	11	5	50	24	26	9	28	15	13	10	35	10	25	10
15	3	0	3	0	19	4	15	7	10	3	7	5	10	1	9	3
16	8	2	6	1	61	25	36	21	27	21	6	6	23	9	14	6
17	4	0	4	1	40	12	28	10	18	2	16	4	20	8	12	1
18	6	2	4	1	24	4	20	5	10	4	6	1	13	3	10	5
19	19	11	8	3	110	36	74	50	28	10	18	7	21	6	15	13
20	1	0	1	0	64	8	56	8	9	2	7	0	13	7	6	1
skup aj	7166	4816	2350	2058	7921	4473	3448	666	4287	3142	1145	1731	4193	2627	1566	1930

Vir: 1990. Évi Népszámlálás Magyarországon nemzetiségi adatai megyénként, Budapest, 1992

Opombe: 1-20: županije: zahodne Madžarske (1-Vas (Železna županija), 2-Zala, 3-Győr - Sopron, 4-Veszprém), osrednje Madžarske (5-Komárom - Esztergom, 6-Budimpešta, 7-Pešta, 8-Fejér, 9-Nógrád), južne Madžarske (10-Šomodska županija (Somogy), 11-Baranja) in vzhodne Madžarske (12-Tolna, 13-Bács-Kiskun, 14-Csongrád, 15-Jász-Nagykun-Szolnok, 16-Békés, 17-Hajdú-Bihar, 18-Heves, 19-Borsod-Abaúj-Zemplén, 20-Szabolcs-Szatmár-Bereg)

V celoti živi zunaj območja avtohtone poselitve pomemben del slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Notranje izseljenstvo se je oblikovalo v daljšem časovnem obdobju in iz različnih razlogov; tako ekonomskih kot političnih. Tudi po regionalnem izvoru je razseljena skupnost dokaj raznolika, čeprav prevladujejo med njimi porabski Slovenci. Tako jih je med osebami z znanjem slovenščine slaba tretjina, po maternem jeziku in narodni pripadnosti okrog 15 %, med osebami z znanjem slovenščine, ki ni njihov materin jezik pa več kot polovica. Glede na navedene podatke pri prejšnjih popisih je mogoče ocenjevati število prostorsko razpršenih Slovencev krepko nad 2000. To pa je že upoštevanja vredna skupnost.

Tabela 4: Slovenci na Madžarskem v obdobju 1890-1990 po različnih popisnih kriterijih in območjih poselitve

leto	območje	znanje slovenskega jezika	slovenski materni jezik	znajo slovensko, a ni njihov materni jezik	Slovenci po narodni pripadnosti
1890	Porabje				1582
1900	skupaj				7922
1910	skupaj				6915
	Porabje				5928
	drugje				2928
1920	skupaj		6087		
	Porabje		4341		
	drugje		1746		
1930	skupaj		5464		
	Železna županija		3742		
	drugje		722		
1941	skupaj	7166	4816	2350	2058
	Železna županija	5192	4455	737	1945
	drugje	1974	361	1613	113
1949	skupaj	7921	4473	3448	666
	Železna županija	5198	3704	1494	36
	drugje	2723	769	1954	630
1970	skupaj		4205		
	Železna županija		3547		
	drugje		858		
1980	skupaj	4287	3142	1145	1731
	Železna županija	3262	2764	498	1565
	drugje	1025	378	647	166
1990	skupaj	4193	2627	1566	1929
	Železna županija	2984	2252	732	1633
	drugje	1209	375	834	297

Vir: 1990. Évi Népszámlálás, 3. Összefoglaló adatok, Budimpešta, 1992

Kozar-Mukič, 1998, Enciklopedija Slovenije, 12, Ljubljana, MK

Razmerje med jezikom in narodno pripadnostjo je v Porabju naslonjeno predvsem na narečje. Temu ni botrovala zgolj izolacija, temveč tudi tradicija protestantskega in pozneje še katoliškega pismenstva v narečni obliki. Standardni slovenski jezik se pri izobražencih uveljavlja šele sedaj. Dosedanje raziskave odnosa med jezikom in narodno pripadnostjo (glej Nečak-Lük, 1995) je smiselno razširiti na območje celotne Madžarske, upošteva tako knjižni slovenski jezik kakor različne narečne oblike.

Pri vseh popisih in vseh območjih velja, da je največ slovenskega prebivalstva mogoče ugotoviti po kriteriju znanja jezika, nato sledi število oseb s slovenskim maternim jezikom in temu še število oseb s slovensko narodno pripadnostjo. Kot kaže naslednja tabela, je bilo v Porabju razmerje pred prvo svetovno vojno neka-ko štiri petine po maternem jeziku in dve petini po narodni pripadnosti, podobno tudi leta 1980, medtem ko je delež leta 1990 nazadoval pri maternem jeziku na 75 % in se povečal pri narodni pripadnosti na 55 %. Leto 1949 je v tem pogledu izjemno in pravzaprav vzorčni primer močnega vpliva družbene in politične klime na rezultate etnične statistike. Tedaj je bilo število oseb s slovenskim mater- nim jezikom znižano na 70 %, za Slovence pa se je opredelil vsega 1 %! Med raz- pršeno slovensko populacijo se jih je za slovenski materni jezik opredelilo leta

1941 slaba petina, nato pa je ne glede na politični razvoj in klimo prerasla na okrog tretjine. Prav tako je opazna tendenca povečevanja deleža oseb, ki se opredelijo za Slovence po narodni pripadnosti. Zmanjševanje števila slovenskega prebivalstva po vseh popisnih kriterijih kaže na napredovanje asimilacijskih procesov tako na območju avtohtone poselitve kakor zunaj njega. Zmanjševanje razlik med različnimi popisnimi kriteriji pa je znamenje določene stabilizacije, nastajanja stabilnejšega slovenskega etničnega jedra v madžarski družbi. Poglavitni prispevek je k tej vitalizaciji prispevala čedalje boljša izobrazbena sestava in odprtost ter komunikativnost, ki omogoča večjo povezljivost tudi s Slovenijo in drugimi območji slovenske poselitve in etnokulturne biti.

Med razseljeno slovensko skupnostjo se javlja tudi čedalje pomembnejše vprašanje mešanih zakonov ter etničnega opredeljevanja med njimi. Vsekakor je mogoče pojasnjevati sorazmerno velik delež oseb, ki slovenščino obvladajo in ni njihov materni jezik, tudi z mešanimi zakoni.

Prikazanim razmeram ob rob je treba omeniti tudi »vendsko« teorijo in njen morebitni vpliv na etnično in jezikovno opredeljevanje ob popisih. Na tem področju se bo jasnejša slika pokazala šele z podrobnejšimi terenskimi raziskavami. Ne nazadnje je treba upoštevati tudi etnično sestavo madžarske družbe. Panonska kotlina z Madžarsko v osredju je znana po veliki etnični raznolikosti in še posebej po razpršenih narodnih skupnostih. Teritorialnih manjšin je manj in tudi sorazmerno maloštevilčne so. Nasprotno so madžarske manjšine v sosednjih državah tako teritorialne kot eksteritorialne, vsekakor pa številčno dokaj močne (Kocsis, 1997). Razpršene manjšine so tradicija madžarske družbe in načina poselitve. Slovenci sodelujejo pri tem sekundarno, torej kot notranji preseljeni deli sicer »teritorialne« slovenske manjšine v Porabju.

Tabela 5: Razmerje med številom Slovencev po različnih popisnih kriterijih med leti 1941-1990 ter po območjih poselitve (v %)

kriterij	1941 Železna županija	1941 drugje	1949 Železna županija	1949 drugje	1980 Železna županija	1980 drugje	1990 Železna županija	1990 drugje
znanje jezika	100	100	100	100	100	100	100	100
materni jezik	85,8	18,3	71,3	28,0	84,7	36,9	75,5	31,0
narodna pripadnost	37,4	5,7	1,0	23,1	48,0	16,2	54,7	24,6

Vir: 1990. évi Népszámlálás, 3. Összefoglaló adatok, Budimpešta, 1992

4. SLOVENCİ NA MADŽARSKEM V LUČI EVROPSKE INTEGRACIJE

Evropski integracijski procesi, v katerega sta intenzivno vključeni in Slovenija in Madžarska, nudijo tudi narodnim manjšinam nove priložnosti in izzive. Odpiranje meja v predpristopni fazi ter poznejše ukinjanje le-teh postavlja Porabske Slovence v povsem novo luč. Železne zavese ni več, ostala pa je dokaj problematična gospodarska in demografska struktura območja. Slovensko Porabje je zaradi štiri desetletja skoraj hermetično zaprte meje gospodarsko pasiven prostor. Kot je bilo že uvodoma omenjeno, se je prebivalstvo zaradi neugodnih življenjskih razmer, predvsem agrarne prenaseljenosti, odseljevalo v industrijsko razvite dežele Evrope in v prekomorske dežele, po drugi svetovni vojni pa v večji meri v notranjost Madžarske. Tako kot Prekmurci so tudi iz Porabja hodili na sezonska kmetijska dela v notranjost Madžarske (Hirnök, 1992). Pogoji za kmetovanje so slabši kot drugod na Madžarskem, zato tukaj niso izvedli kolektivizacije kmetijstva. Zemlja je ostala večinoma v privatnih rokah. Prevladuje izrazito drobnoposestna struktura, ki je posledica delitve po ogrskem dednem pravu. Večina lastnikov ne premore več kot 1-3 ha zemlje (Turk, Olas, 1986). Oblasti so pospeševale ogozdovanje tega predela, ki spada med najbolj namočena na Madžarskem. Razen v Monoštru v vaseh Slovenskega Porabja praktično ni delovnih mest izven kmetijstva, ki bi zaposloval domačo delovno silo in zavrl odseljevanje. Večina mlajšega prebivalstva se je po končanem šolanju odselila v notranjost Madžarske, daleč izven območja avtohtone poselitve. Na slovenskem podeželju se je izoblikoval kmečki in kmečko - delavski sloj, medtem ko je izobražencev zelo malo. Prav tako praktično ni obrtnikov in podjetnikov. Leta 1992 so odprli meddržavni mejni prehod Gornji Senik - Martinje, kar pa ne zadošča. Poleg tega je gospodarska, socialna in demografska struktura na obeh straneh meje podobna in - problematična. Središče manjšinskega kulturnega življenja je v Gornjem Seniku, čeprav imajo društva, organizacije in domove tudi po drugih vaseh in v Monoštru. V slednjem je gimnazija, kjer imajo dijaki možnost učenja materinščine (Madžari in Slovenci..., 1987; Olas, 1973).

Starostna sestava prebivalstva slovenskih vasi je precej problematična; leta 1990 je bila najbolj številčna skupina ostarelega prebivalstva (nad 60 let), ki jih je bilo 32,4 %, mladih do 14 let pa je bilo le 6,8 %. Zaradi prevelike ostarelosti in slabe socialne strukture (prevlade kmečke in kmečko delavske strukture) je položaj slovenske manjšine v celoti slab.

V drugi polovici devetdesetih let se povečuje število in vrsta gospodarskih in kulturnih stikov s Slovenijo. Skupni čezmejni projekti Phare, ki jih sofinancira Evropska unija, ustvarjajo vzhodno tromejo kot območje intenzivnejših stikov, ki lahko premostijo nezavidljivo dediščino polpretekle dobe. Največ podpore med

prebivalstvom Goričkega; v Sloveniji in Porabja na Madžarskem imajo prizadevanja za oživiljanje bio-kmetijstva, predvsem sadjarstva. Precej močno podporo nudi tudi pred leti uvedeni generalni konzulat RS, ki se pojavlja tudi v vlogi spodbujevalca lokalnih dejavnikov.

Načrtovana izgradnja ter modernizacija obstoječe infrastrukture med Prekmurjem in Porabjem ima velik stvarni in simbolični pomen. Čezmejni stiki so sicer pogostejši, vendar še zdaleč ne dosegajo razsežnosti čezmejno komunikativnih regij, kot so npr. Goriška Brda. Pričela so delovati podjetja, ki služijo izrazito čezmejnim komunikacijam (banke, zavarovalnice, menjalnice, posredništvo, trgovina, lokali, prometne in druge storitve). Vendar je veliko ovir še vedno v relativno slabem poznavanju območja na drugi strani. V nekem smislu je Porabskim Slovincem Slovenija še vedno tuja (Mejak, 1996, Mejak, 1998).

Ohranjanje in razvoj slovenskega jezika, kulture in narodne identitete ima lokalno pomembno podporo tudi v novem kulturnem centru v Monoštru ter delovanju obeh političnih organizacij Slovencev na Madžarskem: Zvezo Slovencev na Madžarskem in Slovensko državno samoupravo. Omeniti je treba tudi kulturno dejavnost Slovencev v Budimpešti (Kozar-Mukič, 1998).

4. ZAKLJUČEK

Pripadniki manjšin imajo v pogojih informacijske družbe ter odprtih mejah združene Evrope pomembno funkcijo povezovalca med državami, narodi in kulturami. Namesto vloge »mostišča« in »prikritega sovražnika«, ki so ga državne oblasti pogosto lepile manjšinam evropskih držav, in je bil najpogostejši razlog trdih asimilacijskih prijemov in genocidnih poskusov, se uveljavlja vloga povezovalca in koordinatorja. V kontekstu mednarodnega sodelovanja so osebe in skupnosti, ki poznajo jezik, kulturo, mentaliteto, pravo, navade in gospodarstvo sosednjih držav (t.i. matičnih narodov) primerno priložnost, da izkoristijo večjezičnost in večkulturnost. Etničnost je s tem postala neke vrste gospodarska kategorija. Izkušnje npr. z avstrijskimi Slovenci kažejo, da po funkcionalnosti razpršene manjšine ne zaodstajajo dosti za učinkovitostjo pripadnikov narodnih manjšin. Pripadniki razpršenih manjšin so pogosto naseljeni v centralnih območjih, prestolnicah, zadržali so etnično identiteto, jezik in kulturo zaradi lastne trdnosti, ki jim jo (največkrat) nudi solidna izobrazba. Tudi Slovenci na Madžarskem imajo pomembno povezovalno vlogo, saj so naseljeni na območju, kjer vodijo za Slovenijo izjemno pomembne transkontinentalne poti, Budimpešta pa je izjemno pomembno vozlišče in kulturno središče. Zato velja mestnim skupnostim na Madžarskem, kljub njihovi maloštevilčnosti, posebna raziskovalna in siceršnja pozornost.

LITERATURA

Erjavec F., 1940, Slovenija in Slovenci, Slovenska straža, Ljubljana

Ethnic Minorities in Slovenia, 1994, The 6th European Conference of Border Regions, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, Urad za informiranje pri vladi RS

Ferenc T., Kacin - Wohinz M., Zorn T., 1974, Slovenci v zamejstvu, Državna založba Slovenije, Ljubljana

Grafenauer B., 1990, Proučevanje problematike posameznih manjšinskih skupnosti, Narodne manjšine, SAZU, Ljubljana, str.17-28

Klemenčič V., 1990, Metodologija uradnih popisov prebivalstva pripadnikov slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, SAZU, Ljubljana, str. 31-45

Kocsis K., 1998, Ethnic geography of the hungarian minorities in the Carpatian Basin, Budapest

Kozar - Mukič M., 1984, Slovensko Porabje. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, Ljubljana, Szombathely

Kozar - Mukič M., 1998, Slovensko Porabje, Enciklopedija Slovenije, 12, MK, Ljubljana, str. 73-75

Madžari in Slovenci. Sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko madžarski meji, 1987, zbornik, Ljubljana

Mejak R., 1996, Medčasovna primerjalna analiza čezmejnih stikov in percepcij prebivalcev Monoštra o Madžarski in Sloveniji, Razprave in gradivo, 31, Ljubljana, str. 89-132

Mejak R., 1998, Pogledi prebivalcev Monoštra na sosednjo Slovenijo, Razprave in gradivo, 33, Ljubljana, str. 99-120
Munda Hirnök K., 1992, Vzroki poljedelskega zaposlovanja med Slovenci na Madžarskem, Razprave in gradivo, 26-27, Ljubljana, str. 238-248
Munda Hirnök K., 1995, Spremljanje medijev v Monoštru, Razprave in gradivo, 29-30, Ljubljana, str. 25-34
Munda Hirnök K., 1996, Medčasovna analiza spremljanja medijev slovenske narodne manjšine v Monoštru, Razprave in gradivo, 31, Ljubljana, str.79-88

Naši onstran meje, 1933, Ljubljana

Nečak Lük A., 1995, Jezik in etnična pripadnost v Porabju, Razprave in gradivo, 29-30, Ljubljana, str. 5-24
Olas L., 1973, Slovensko Porabje. Geografski položaj Porabja, Geografski obzornik, 20, 3-4, Ljubljana,

Olas L., 1991, Demografske razmere v Porabju, Geografija v šoli, 1, Ljubljana, str. 29-31

Olas L., Munda Hirnök K., 1995, Porabski Slovenci, Enciklopedija Slovenije, 9, MK, Ljubljana, str.146-149

Pahor D., 1976, Porabski Slovenci, Jadranski koledar, Trst, str. 103-119

Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, 1992, Razprave in gradivo, 26-27, Ljubljana, str. 330-342 Sukič M., 1992, Od Prijatelja do Slovenskih utrinkov (informiranje v slovenskem jeziku med Porabskimi Slovenci), Razprave in gradivo, 26-27, Ljubljana, str. 249-253

Susič E., Sedmak D., 1983, Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujanja, Založništvo tržaškega tiska, Trst

Turk J., Olas L., 1986, Socialnogeografska analiza Slovenskega Porabja na Madžarskem, Geografski obzornik, 1986, 33, 2-3, Ljubljana, str. 75-85

Zupančič J., 1998, Slovenci v zamejstvu, Geografski atlas Slovenije, Ljubljana, DZS, str. 174-177

Zupančič J., 1999, Slovenci v Avstriji, Ljubljana

1990. Évi népszámlálás. 3. Öszefoglaló adatok, Központi statisztikai hivatal, Budapest

1990. Évi népszámlálás. 20. Vas megye adatai. Központi statisztikai hivatal, Budapest

1990. Évi népszámlálás. A nemzetiségi népesség száma egyes községekben (1960 - 1990), Központi statisztikai hivatal, Budapest

1993. Évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól (Zakon št. LXXVII. iz leta 1993 o pravicah narodnih in etničnih manjšin), Magyar Közlöny, Budapest, št. 80, 1638-1664.

SUMMARY

SLOVENES IN HUNGARY

Slovenes are an autochthonous national minority in the Porabje, an administrative part of Železna županija (Vas megye). The territory of their settlement includes nine (or seven, respectively) villages and the town of Monošter (Szentgotthard) on some 100 km² in the southwesternmost part of Hungary at the point of three borders between Austria, Slovenia and Hungary. Moreover, Slovenes are dispersed all over Hungary: Budapest, the Győr-Sopron district, and the surroundings of Taranyi in the Szomogy megye district. The Slovene territory of settlement was in the past centuries considerably wider, including, apart from the Porabje, ten more villages in the present Burgenland and around Taranyi in the Szomogy megye district. At the beginning of the 20th century Slovenes were also settled in Monošter (Szentgotthard) and its surroundings (Trošče, Mala vas, Čretnik, Žida) and in Farkašovci.

Slovenes in Hungary are legally the most protected, but actually, apart from Styrian Slovenes, the most endangered Slovene community in the neighbouring countries. According to the criterion of mother tongue, in 1900 their number was nearly 8000, while by 1990 it dropped to 2600. The study of demographic movements as well as the manner of settling of Slovenes in Hungary is no doubt an interesting methodological challenge, as for the longer time period (from 1949 onwards) there are three criteria at our disposal: mother tongue, ethnic adherence and the language command. The largest number of Slovenes is indicated in the data on the language command. This is surprising, since this criterion is relatively loose; moreover, the Slovene language, apart from the local level in the Porabje, had no visible social role. The lowest number of Slovenes is indicated in the data on national adherence, which is in conformity with experiences of other minorities. The analysis of ethnic statistics in Hungary shows another important fact. About one third, and according to some data even more, Slovenes (declared on the basis of different criteria) live outside the territory of their autochthonous settling. Especially two »concentrations«, i.e. in Budapest and the Szomogy megye district. Very little is known about their structure, activities and the significance. Attention is particularly drawn by the city population of Slovenes in Budapest (several hundreds of persons), mainly due to their (possible) greater significance and influence in the Hungarian – Slovene relations. The esteemed number of Slo-

venes in the Porabje is about 5000, and in other regions of Hungary over 2000.

Keywords: Slovenes, minorities, the Porabje, Hungary, ethnic studies, political geography